

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

پروگرام ماستری فقه و قانون

امارت اسلامی افغانستان

وزارت تحصیلات عالی

معینیت امور علمی

احکام و آثار مرتبه طلاق بر مرد و زن از دیدگاه فقه اسلامی و قانون مدنی افغانستان

(رساله ماستری)

محصل: خدیجه "ترکستانی"

استاد رهنما: استاد وزیر محمد «سعیدی»

سال: 1401 هـ. ش - 1444 هـ. ق

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون
پروگرام ماستری فقه و قانون

امارت اسلامی افغانستان

وزارت تحصیلات عالی
معینیت امور علمی

احکام و آثار مرتبه طلاق بر مرد و زن از دیدگاه فقه اسلامی و قانون مدنی افغانستان

(رساله ماستری)

محصل: خدیجه "ترکستانی"

استاد رهنما: استاد وزیر محمد «سعیدی»

سال: 1401 هـ. ش – 1444 هـ. ق

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پوهنتون سلام

پوهنځی شرعیات و قانون

دیارتمنت فقه و قانون

بورد ماستری

تصدیق نامه

محترمه خلیجه بنت عبدالباقي ID: SH-MSF-S1400-869 محصله نور نهم فقه و قانون که رساله ماستری خویش را زیر عنوان: احکام و آثار مرتبه طلاق بر مرد و زن از دیدگاه فقه اسلامی و قانون مدنی افغانستان به روز ۱۳۰۱/۱۲/۲۱ هـ ش موفقانه دفاع نمود، و به اساس بررسی هیات تحکیم مستحق ۸۵ (نمره به عدد) هشتاد و پنج (نمره به حروف) گردید، موفقیت شان را از الله متعال خواهانیم.

اعضای هیات تحکیم:

ردیف	نام استاد	عضویت	امضاء
۱	دکتور نجیب الله صالح	عضو هیات	
۲	دکتور عبدالملک ثاقب	عضو هیات	
۳	استاد وزیر محمد سعیدی	استاد رهنا و رئیس جلسه	

معاون علمی

آمر بورد ماستری

خلاصه بحث

خداوند متعال ازدواج را مایه ی آرامش و محبت قرار داده است. با اینحال گاهی میان زوجین بعضی مسائل پیش می آید که زلالی این روابط را تیره و تار می کند. خیلی اوقات دلیلی که باعث ایجاد اختلاف بین زن و شوهر می گردد حقیر و پیش پا افتاده می باشد و می توان آن ها را به سادگی علاج نموده یا از پدیدآمدن آن ها پیش گیری کرد. اما در برخی مواقع دلایل موجود برای طلاق دلایل محکمی هستند و باوجود تمام تلاش ها برای آشتی و کنار آمدن زوجین کار به جایی نمی رسد. در این شرایط هیچ راه حل منطقی به جز طلاق زن و شوهر و رفتن هرکدام به راه خودش برای این اختلاف و جدایی راه دیگری وجود ندارد. خداوند در قرآن کریم می فرماید: {وَإِنْ يَتَفَرَّقَا يُغْنِ اللَّهُ كُلًّا مِنْ سَعَتِهِ} [النساء: 130] «و اگر آن دو از یکدیگر جدا شوند، الله هر کدام از آن ها را با فضل و کرم خود بی نیاز می کند». در این حالت طلاق بهترین شیوه برای پایان دادن به رابطه ی زوجیت میان دو نفر در صورت عدم امکان تداوم این رابطه می باشد. در این موقعیت رابطه ی صحیح و مشروع زن و شوهر بوسیله ی شوهر و با کلماتی مخصوص از هم می گسلد. وقوع طلاق آثار مرتبه ای بدنبال دارد: عده، حضانت اطفال، پرداخت مهریه، نفقه و خرج و مخارج عده و متعه، مواردی هستند که باعث مرد را وادار به تأمل و درنگ کردن در وقوع طلاق می نماید، چنانچه علل مهم تری در بین نباشد. گذشته از این ها یک زن می تواند شرط داشتن حق طلاق را برای خود تعیین نماید همانطور که حق دارد ازدواج را در صورت دشواری و همراه عسر و حرج گشتن آن به شیوه های دیگری مانند خلع یا جداسازی به حکم دادگاه، چنانچه دلیل معقولی وجود داشته باشد، ازدواج را ملغی نماید. شرع اسلام حد و حدودی را برای حق مرد در طلاق قرار داده است، از جمله: اولاً نباید طلاق به دلایل بی اهمیتی، که شرعاً معتبر نمی باشند، واقع شود. مرد باید بداند که در برابر خداوند مسئول سهل انگاری اش در استفاده از این حق می باشد و کار به همین آسانی هم نیست. ثانیاً طلاق بایستی در زمان پاکی زن که با وی جماع نشده باشد روی دهد، ثالثاً طلاق یکی یکی واقع شده و فرد بیش از طلاق را در یک مرحله و یکجا جمع ننموده و چنانچه شخصی زنش را

در یک مجلس و یکجا سه طلاق دهد، برخی علما آن را سه طلاق به حساب آورده و گروهی دیگر عقیده دارند که در هر مرتبه بیش از یک طلاق واقع نمی شود.

Error! Bookmark not defined.	مقدمه
Error! Bookmark not defined.	1- طرح مساله
Error! Bookmark not defined.	2- اهمیت و ضرورت تحقیق
Error! Bookmark not defined.	3- اسباب اختیار موضوع
Error! Bookmark not defined.	4- اهداف تحقیق
Error! Bookmark not defined.	5- پیشینه تحقیق
Error! Bookmark not defined.	6- روش تحقیق
Error! Bookmark not defined.	7- سازماندهی تحقیق

فصل اول مفاهیم کلی

Error! Bookmark not defined.	مبحث اول: مفاهیم
Error! Bookmark not defined.	مطلب اول: مفهوم طلاق
Error! Bookmark not defined.	مطلب دوم: مفهوم شریعت
Error! Bookmark not defined.	مطلب سوم: مفهوم فقه
Error! Bookmark not defined.	مطلب چهارم: مفهوم قانون
Error! Bookmark not defined.	مطلب پنجم: مفهوم خانواده
Error! Bookmark not defined.	مطلب ششم: مفهوم ازدواج
Error! Bookmark not defined.	مبحث دوم: حکم طلاق
Error! Bookmark not defined.	مطلب اول: مشروعیت طلاق
Error! Bookmark not defined.	مطلب دوم: حکمت و فلسفه طلاق
Error! Bookmark not defined.	مطلب سوم: طلاق منفورترین حلالها
Error! Bookmark not defined.	مطلب چهارم: طلاق تنها حق مرد است
Error! Bookmark not defined.	مبحث سوم: شروط وقوع طلاق
Error! Bookmark not defined.	مطلب اول: طلاق مکره
Error! Bookmark not defined.	مطلب دوم: طلاق مست
Error! Bookmark not defined.	مطلب سوم: طلاق خشمگین
Error! Bookmark not defined.	مطلب چهارم: طلاق هازل و مخطيء
Error! Bookmark not defined.	مطلب پنجم: طلاق غافل و ساهي
Error! Bookmark not defined.	مطلب ششم: طلاق کسی که بیهوش است
Error! Bookmark not defined.	مبحث چهارم: چیزی که طلاق بدان واقع می‌شود
Error! Bookmark not defined.	مطلب اول: طلاق به وسیله الفاظ
Error! Bookmark not defined.	مطلب دوم: طلاق وسیله الفاظ کنائی
Error! Bookmark not defined.	مطلب سوم: طلاق به وسیله نوشتن و کتابت
Error! Bookmark not defined.	مطلب چهارم: اشاره لال
Error! Bookmark not defined.	مطلب پنجم: فرستادن بیک جهت ابلاغ طلاق

مبحث پنجم: گواه گرفتن بر طلاق
Error! Bookmark not defined.-----
مبحث ششم: صیغه طلاق
Error! Bookmark not defined.-----

فصل دوم

انواع طلاق و احکام مرتبه آن

مبحث اول: طلاق سنی و طلاق بدعی
Error! Bookmark not defined.-----
مطلب اول: طلاق سنی
Error! Bookmark not defined.-----
مطلب دوم: طلاق بدعی
Error! Bookmark not defined.-----
مبحث دوم: طلاق بتی و نهائی
Error! Bookmark not defined.-----
مبحث سوم: طلاق رجعی و طلاق بائن
Error! Bookmark not defined.-----
مطلب اول: طلاق رجعی
Error! Bookmark not defined.-----
مطلب دوم: طلاق بائن
Error! Bookmark not defined.-----
مبحث چهارم: وکالت گرفتن در طلاق
Error! Bookmark not defined.-----
مطلب اول: عام بودن و مقید بودن در صیغه‌های وکالت
Error! Bookmark not defined.-----
مطلب دوم: واگذاری حق طلاق به زن در حین عقد ازدواج و بعد از آن
Error! Bookmark not defined.-----
defined.

مبحث پنجم: حالاتی که در آنها قاضی به طلاق دادن اقدام می‌کند
Error! Bookmark not defined.-----
مطلب اول: طلاق دادن زن از طرف قاضی بجهت عدم پرداخت نفقه
Error! Bookmark not defined.-----
defined.

مطلب دوم: طلاق دادن از طرف قاضی بجهت رفع ضرر و زیان
Error! Bookmark not defined.-----
مطلب سوم: طلاق دادن بجهت غیبت شوهر
Error! Bookmark not defined.-----
مطلب چهارم: طلاق دادن زن بجهت زندانی بودن شوهرش
Error! Bookmark not defined.-----

فصل سوم

آثار مرتبه طلاق بر مرد و زن

مبحث اول: عده
Error! Bookmark not defined.-----
مبحث دوم: نفقه زنان در مدت عده
Error! Bookmark not defined.-----
مبحث سوم: حضانت فرزند
Error! Bookmark not defined.-----
مطلب اول: مدت حضانت
Error! Bookmark not defined.-----
مطلب دوم: اجرت مدت حضانت
Error! Bookmark not defined.-----
مبحث چهارم: مهریه
Error! Bookmark not defined.-----
مبحث پنجم: اسقاط مهر به سبب طلاق و خلع
Error! Bookmark not defined.-----
مبحث ششم: ارث
Error! Bookmark not defined.-----
مبحث هفتم: ثبوت نسب
Error! Bookmark not defined.-----
نتیجه گیری
Error! Bookmark not defined.-----

پیشنهادهات
7 -----

فهرست آیات قرآن کریم
Error! Bookmark not defined.-----
فهرست احادیث
Error! Bookmark not defined.-----
فهرست اعلام
Error! Bookmark not defined.-----
فهرست منابع و مآخذ
Error! Bookmark not defined.-----
Summary
Error! Bookmark not defined.-----

نتیجه گیری

از آنچه گفته آمدیم به این نتیجه می‌رسیم:

1. طلاق در اسلام بسیار مبعوض و مورد تنفر است، اما با این همه، در جایی که همه راه‌ها برای ادامه زندگی بسته باشد، اسلام راه جدایی را باز گذاشته است، اما زن و مرد را ملزم به رعایت اصولی در هنگام طلاق ساخته است. به ویژه مرد را موظف می‌کند که تمام حقوق مادی زن را پرداخته و به نحو شایسته‌ای زن را طلاق دهد. اسلام حق طلاق را هر چند به طور طبیعی از مختصات مرد می‌داند و طلاق دهنده را در زندگی زناشویی، مرد می‌داند، اما راه‌های متعددی را نیز برای حق طلاق زن باز گذاشته است که زن می‌تواند با تعیین شرایط در آغاز ازدواج و یا استفاده از طلاق قضایی، خود را از مرد جدا سازد.
2. هر چند ضرورت‌هایی سبب شده است تا خداوند به طلاق مشروعیت بخشد؛ اما سیاست‌های دینی به دعوت مردم برای حفظ خانواده و پرهیز از طلاق بنیان شده است. آموزه‌های روایی، طلاق را ناپسندترین حلال در نزد خدا می‌شمارد و خانه‌ای را که در آن طلاق واقع شده باشد به خرابه تشبیه می‌کند و مردی که بدون علت همسران خویش را طلاق می‌دهد، ملعون می‌شمارد.
3. طلاق‌ی که از نظر اسلام جایز و مشروع است در واقع همچون عمل جراحی است که انسان بیمار، درد و سختی و مشکلاتش را در جهت محافظت از سلامت بقیه اعضای جسم و مقابله با ضرری بزرگتر، تحمیل مینماید. زمانی که میان زن و شوهر کدورت و نفرت عمیق و ریشه دار گردد و همه تلاش‌های خانواده طرفین و دوستان آنان بدون نتیجه بماند، و امکان آشتی وجود نداشته باشد، تنها راه حل و تنها داروی دردناک موجود، طلاق و جدایی است. و گفته اند که: زمانی که وفاق میسر نبود به جز فراق راه چاره دیگری پیش او نیست.
4. طلاق‌ی که قرآن آن را بیان مینماید، دو فرصت را برای جبران و حل و فصل موضوع به طلاق دهنده می‌دهد. یکی این که طلاق سه گانه به صورت مرحله ای انجام گیرد و در مرحله سوم است که فرصت از دست می‌رود و قبل از ازدواج زن با مردی دیگر و طلاق گرفتن او یا طلاق دادنش به صورت طبیعی نه براساس فریب‌های باصطلاح فقهی، از نو شروع نمودن زنده گي مشترك براي آن‌ها امکان پذیر نیست.

5. مرد حق ندارد با زن طلاق داده شده برخورد تند و خشن بنماید، و اسرار و عیوب او را برای دیگران بازگو کند، و یا خانواده اش را مورد اذیت و آزار قرار دهد. خداوند متعال میفرماید: ﴿فَإِذَا سَأَلَ بِمَعْرُوفٍ أَوْ تَسْرِيحٍ بِإِحْسَانٍ﴾ [البقرة: 229] «پس (از آن یا باید همسر را) بطور شایسته نگاه داشتن، یا با نیکی رها کردن».

و همچنین میفرماید: ﴿وَلَا تَسْوَأُوا الْفُضْلَ بَيْنَكُمْ﴾ [البقرة: 237] «و بزرگواری و نیکی را در میان خود فراموش نکنید». این همان طلاق است که از نظر اسلام مشروعیت دارد و معالجه و عمل جراحی است که گاهی جز تن در دادن به آن چاره ای وجود ندارد. اما در حد ضرورت و براساس حکمت و بخاطر رهایی طرفین از زنده گی غیر قابل تحمل با یکدیگر.

6. طلاق یکی از جمله موارد انحلال نکاح است که در صورت انعقاد نکاح بین مرد و زنی که بر اساس توافق با هم به رشته عقد نکاح پیوند و گره می خورند که شرایط اساسی و بنیادی انعقاد عقد صحیح در ماده (77) قانون مدنی تصریح گردیده است. بنابراین ضرورت انحلال، بمنظور رفع مسئولیت و تکالیف یکی از طرفین عقدی که بالآخر توافق جانبین منعقد میگردد، طلاق درپهلوی دیگر موارد مشروع انحلال، غرض رفع عقد؛ مشروع پنداشته شده است.

7. و در اخیر طلاق، پایان زندگی نیست؛ بلکه پایان ازدواجی نافرجام است. در این میان قربانیان اصلی کودکان و نوجوانانی هستند که با از هم پاشیدگی کانون خانواده، دچار مسائل و مشکلات عدیده ای می شوند. به همان میزان که زندگی در یک خانواده با ثبات و به دور از آشفتگی و نا آرامی می تواند به رشد و نمو بهتر کودکان و نوجوانان کمک کند، به همان میزان نیز اختلاف میان پدر و مادر و به ویژه طلاق و جدایی آنان از یکدیگر می تواند آسیب های بسیاری به جسم و روان فرزندان وارد کند. تأثیرات این آسیب ها تا جایی است که فرزندان طلاق در تعاملات اجتماعی، فرهنگی و تحصیلی دچار مشکلات جدی می شوند و گاه حتی به سوی گرداب های خطر آفرینی چون اعتیاد کشیده می شوند.

پیشنهادهات

1. یکی از مباحث اخلاقی که بسیار حائز اهمیت است و در آیات و احادیث بدان تاکید شده، فضیلت صبر است. زن و شوهر در زندگی مشترک نیاز به صبر و تحمل در برابر مشکلات دارند. عدم بردباری در برابر ناملازمات، محیط خانه را دچار نابسامانی میکند. اگر زن و شوهر صبوری نکنند، دیگر پیوند محکم و پایداری نخواهند داشت؛ اما اگر چندین سال از زندگی مشترک آن دو بگذرد و با یکدیگر انس بگیرند، خیلی از مشکلات خانوادگی رفع می‌شود.

2. وجود اختلاف‌های جزئی در زندگی زناشویی تا حدودی طبیعی است. دو انسان معمولاً صددرصد هم-فکر، هم-دل و هم-سلیقه نیستند. بین زن و شوهر تفاوت فکر، روش و سلیقه وجود دارد. مهم این است که زن و شوهر اختلاف‌ها را به حداقل کاهش داده و از ایجاد تنش و اضطراب در زندگی جلوگیری کنند. اگر خوبی‌ها، خوشی‌ها و نعمت‌های زندگی مشترک، هنگام رویارویی با اختلافات مد نظر باشند، همسران را در حل مشکلات یاری خواهند داد و صفا و صمیمیت را جایگزین تنش و درگیری خواهند نمود. اگر در زندگی برای رضای خدا و کسب خوش-بختی آخرت حساب باز شد، بسیاری از سختی‌ها را می‌توان به امید آینده روشن و برای جلب رضایت حق تعالی تحمل کرد و بسیاری از مسئولیت‌ها را بر دوش گرفت. قرآن دستور می‌دهد که به یاد نعمت‌های الهی باشید.

3. از مهم‌ترین اصول موفقیت زن و مرد در زندگی مشترک، توجه به مسائل عاطفی یکدیگر است. این امر نیز حاصل نمی‌شود، مگر با خوش اخلاقی و مهرورزی به همسر و فرزندان؛ اما اگر هر دو نفر (زن و مرد) یا یکی از آنان، بداخلاق باشند، زندگی رنگ جدایی به خود می‌گیرد. توجه به این امر، بسیار مهم است که اخلاق باید پس از ایمان، از مهم‌ترین ویژگی‌های افراد برای ازدواج باشد. زن و مرد اگر از این مزیت بهره نداشته باشند، نمیتوانند با تفاهم و همکاری متقابل، بر مشکلات زندگی چیره شود.

4. یکی از ضروریات تشکیل جامعه سالم، تشکیل خانواده سالم است. اگر خانواده اصلاح شود، جامعه نیز اصلاح خواهد شد و هرچه بنیان آن مستحکم‌تر باشد، بنیان جامعه نیز مستحکم‌تر خواهد بود. یکی از ویژگی‌هایی که در تحقق سازگاری نقش به‌سزایی دارد، رفق و مداراست و می‌توان گفت کمتر عاملی یافت می‌شود که در این حد بتواند در ایجاد و تثبیت سازگاری

نقش ایفا کند. رمز موفقیت مرد برای زندگی بهتر، مدارا و سازش با مشکلات خانوادگی است و داشتن چنین ویژگی‌ای، نشانه‌ایمان اوست.

فهرست منابع و مأخذ

1. قرآن كريم.
2. إبراهيم مصطفى، أحمد الزيات، حامد عبدالقادر، محمد النجار، المعجم الوسيط، ناشر: دار الدعوة، (ب ت).
3. ابن اثير، عز الدين أبي الحسن علي بن محمد جزري، أسد الغاية في معرفة الصحابة، محقق: عادل احمد رفاعي، ناشر: دار إحياء التراث العربي، طبع: اول (١٩٩٦م).
4. ابن تيمية، تقي الدين أبو العباس أحمد بن عبد السلام بن عبدالله بن أبي القاسم بن محمد الحراني الحنبلي الدمشقي (متوفى: ٧٢٨ هـ)، الفتاوى الكبرى لابن تيمية، ناشر: دار الكتب العلمية، طبع: الاولي (١٤٠٨ هـ / ١٩٨٧م).
5. ابن حبان، محمد بن أحمد (متوفى: ٣٥٤ هـ)، الإحسان في تقريب صحيح ابن حبان، ناشر: بيروت، مؤسسه الرساله، (١٤٠٨ هـ / ١٩٨٨م).
6. ابن حجر، احمد بن على، أبو الفضل عسقلانى الشافعى، الإصابة في تمييز الصحابة، بيروت، دار جيل (١٩٩٢م).
7. ابن حميد ، صالح بن عبدالله، البيت السعيد وخلاف الزوجين، مترجم: اسحاق بن عبدالله دبيري العوضي، (١٢٨٤ هـ / ١٤٢٦ هـ).
8. ابن كثير، أبو الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي الدمشقي (٧٠٠-٧٧٤ هـ)، تفسير القرآن العظيم، محقق: سامى بن محمد سلامة، ناشر: دار طيبة، طبع: دوم (١٤٢٠ هـ / ١٩٩٩م).
9. ابن قدامة، ابو محمد موفق الدين عبدالله بن أحمد محمد (متوفى: ٦٢٠ هـ)، المغني، ناشر: مكتبة القاهرة، (١٢٨٨ هـ / ١٩٦٨م).
10. ابن ماجه، محمد بن يزيد أبو عبدالله القزويني، سنن ابن ماجه، محقق: محمد فؤاد عبدالباقي، ناشر: بيروت، دار الفكر.

11. ابن المنذر، محمد بن إبراهيم، الاحكام، محقق: فؤاد عبدالمنعم أحمد، ناشر: دار المسلم (١٤٣٥ هـ / ٢٠١٤ م).
12. ابن نجيم، زين الدين الحنفي (٩٢٦-٩٧٠ هـ)، البحر الرائق شرح كنز الدقائق، ناشر: بيروت، دار المعرفة، (ب ت).
13. أبوبكر علا الدين السمرقندي، محمد بن أحمد بن أبي أحمد، (٥٤٠ هـ)، تحفة الفقهاء، بيروت - لبنان، دار الكتب العلمية، طبع: دوم (١٤١٤ هـ / ١٩٩٣ م).
14. أبو جيب، سعدي، القاموس الفقهي لغة و اصطلاحا، ناشر: دمشق - سورية، دار الفكر، طبع: الثانية (١٤٠٨ هـ / ١٩٨٨ م).
15. أبو زهره، محمد، الا احوال الشخصية، ناشر: دار الفكر العربي، (١٩٤٨/١٣٤٨).
16. أبو مالك، كمال بن السيد سالم، صحيح فقه السنة و أدلته و توضيح مذاهب الأئمة، ناشر: مصر، القاهرة: المكتبة التوفيقية، (٢٠٠٣ م).
17. أبي داود، سليمان بن الأشعث السجستاني (متوفى: ٢٧٥ هـ)، سنن أبي داود، محقق: محمد عبدالعزيز الخالدي، ناشر: بيروت-لبنان: دار الكتب العلمية، طبع: چهارم (٢٠١٠ م).
18. احمدى، قدرت الله، نظام اجتماعي اسلام، ناشر: تنوير افكار، مطبعة عازم، طبع: اول (ب، ت).
19. الألباني، أبو عبدالرحمن محمد ناصر الدين، بن الحاج نوح بن نجاتي بن آدم، الأشقودري (متوفى: ١٤٣٠ هـ)، مختصر صحيح الإمام البخاري، ناشر: الرياض، مكتبة المعارف، طبع: اول (١٤٣٢ هـ / ٢٠١٢ م).
20. الألباني، محمد ناصر الدين (المتوفى: ١٤٣٠ هـ)، إزار الغليل في تخرج أحاديث منار السبل، ناشر: بيروت، المكتبة الاسلامى، طبع: الثانية، (١٤٠٥ هـ / ١٩٨٥ م).
21. الألباني، أبو عبدالرحمن ناصر الدين، بن الحاج نوح بن نجاتي بن آدم، الأشقودى (متوفى: ١٤٣٠ هـ)، حلياب المرأة المسلمة، ناشر: دار السلام، (١٤٣٣ هـ / ٢٠١٢ م)،

22. انصاري، مسعود، طاهري، محمد علي، دانشنامه حقوق خصوصي، ناشر: تهران، انتشارات جنگل، جاودانه، طبع: سوم (۱۳۸۸).
23. البخاري، الامام محمد ابن اسماعيل صحيح البخاري: ناشر: بيروت-لبنان: دار الكتب العلمية، طبع: ششم (۱۴۳۰هـ/۲۰۰۹م).
24. بدوي، يوسف علي،، السعادة الزوجية ومقوماتها في ظل الاسلام، مترجم: يونس يزدان پرست، ناشر: كابل-افغانستان، كتابخانه قلم، طبع: اول (خرداد (جوزا) 1396 هـ ش - رمضان 1438 هـ ق)
25. الترمذي، الإمام أبي عيسى محمد بن عيسى ابن سورة الترمذي (المتوفى: ۲۹۷ هـ)، يسنن الترمذي ناشر: بيروت-لبنان، دار الكتب العلمية، طبع: چهارم (۲۰۱۱م).
26. التويجري، محمد ابن إبراهيم بن عبدالله، موسوعة الفقه الاسلامي، ناشر: بيت الأفكار الدولية، طبع، الأولى (۱۴۳۰ هـ/۲۰۰۹م).
27. الجرجاني، علي بن محمد بن علي الزين الشريف (متوفى: ۸۱۶ هـ)، التعريفات، ناشر: بيروت-لبنان: دار الكتب العلمية، طبع: اول (۱۴۰۳ هـ / ۱۹۸۳م).
28. الجزيري، عبدالرحمن بن محمد عوض (متوفى: ۱۳۶۰ هـ)، الفقه على المذاهب الأربعة، ناشر: بيروت-لبنان: دار الكتب العلمية، طبع: الثانية (۱۴۲۴ هـ / ۲۰۰۳م).
29. الجصاص، أحمد بن علي أبوبكر الرازي الحنفي (المتوفى: ۳۷۰ هـ)، شرح مختصر الطحاوي، محقق: عصمت الله عنايت الله محمد، سائد بكداش، محمد عبيدالله خان، زينب محمد حسن فلاتة، ناشر: دار البشائر الإسلامية و دار السراج، طبع: الأولى (۱۴۳۱ هـ / ۲۰۱۰م).
30. جمال محمد، فقهي رسول، زن در اندیشه اسلامي، ناشر: تهران، انتشارات احسان، (۱۳۸۳).
31. الحربي، عايد بن عبدالله، النشور بين الزوجين، ناشر: المدينة المنورة، الجامعة الاسلامية، (۱۴۲۵م).
32. داعي، عبدالظاهر داعي، زن در آينه قرآن و اسلام.

33. الدهلوي، محمد يعقوب، ضمانات حقوق المرأة الزوجية، ناشر: المملكة العربية السعودية: عمادة البحث العلمي بالجامعة الإسلامية، المدينة النبوية / أضواء السلف، الرياض، طبع: الأولى (١٤٢٤ هـ).
34. دانشمندان معاونيت بخش علوم اسلامي اکادمي افغانستان، قاموس اصطلاحات فقهي، ناشر: أكادمي علوم افغانستان (مطبعة بهير)، طبع: اول.
35. الذهبي، شمس الدين أبو عبدالله محمد بن أحمد بن عثمان بن قايماز (متوفى: ٧٤٨ هـ)، سير أعلام النبلاء، محقق: مجموعة من المحققين بإشراف الشيخ شعيب الأرنؤوط، ناشر: مؤسسة الرسالة، طبع: الثالثة، (١٤٠٥ هـ / ١٩٨٥ م).
36. راجي سمگاني، قضاوت پوه يادگار، تشریح و توضیح قانون مدني، ناشر: کابل، انتشارات سعید، (زمستان ١٣٩٧ هـ ش).
37. الزحيلي، وهبة، الفقه الاسلامي وادلته، ناشر: سوريه - دمشق: دارالفکر، طبع: چهارم، (ب ت).
38. الزحيلي، وهبة، فقه خانواده در جهان معاصر، مترجم: عبدالعزيز سليمي، ناشر: خير كتاب پلورنحي.
39. الزركلي، خير الدين بن محمود بن علي بن فارس الدمشقي (المتوفى: ١٣٩٦ هـ)، الأعلام، ناشر: دارالعلم للملأين، طبع: ١٥، (٢٠٠٢ م).
40. الزرقاء، احمد مصطفى، المدخل الفقهي العام، ناشر: دمشق، دارالفكر، طبع: التاسعة (١٩٧٦ هـ / ١٩٦٨ م).
41. الزرقاء، أحمد بن الشيخ محمد (١٢٨٥ هـ - ١٣٥٧ هـ)، مشرح القواعد الفقهية، محقق: مصطفى أحمد الزرقاء، ناشر: دمشق-سوريه، دارالقلم، طبع: الثانية (١٤٠٩ هـ / ١٩٨٩ م).
42. زيدان، عبدالكريم، الوجيز في اصول الفقه، مترجم: فريد احمد هلال، ناشر: مسلم خير وندويه تولنه، طبع: چهارم (١٣٩٦ هـ).

43. زيدان، عبدالكريم، حقوق وتكاليف زن در اسلام، مترجم: سهيلا رستمى، ناشر: سايت عقيدہ، طبع: اول (۱۳۹۴ ش/ ۱۴۳۶-۱۴۳۷ ق).
44. سابق، سيد (متوفى: ۱۴۲۰ هـ)، فقه السنة، ناشر: بيروت-لبنان: الكتاب العربي، طبع: الثالثة (۱۳۹۷ هـ / ۱۹۷۷ م).
45. السرخسي، محمد بن أحمد بن أبي سهل شمس الأئمة (متوفى: ۴۸۳ هـ)، المبسوط، ناشر: بيروت، دار المعرفة، (۱۴۱۴ هـ / ۱۹۹۳ م).
46. ساعي، محمد نعيم محمد هاني، موسوعة مسائل الجمهور في الفقه الإسلامي، ناشر: مصر، دار السلام، طبع: الثانية (۱۴۲۸ هـ / ۲۰۰۷ م).
47. ستانكزي، نصر الله ستانكزي، جاگاه زن در قوانین افغانستان، ناشر: كابل، انتشارات سعيد، طبع: اول (۱۳۹۷ هـ).
48. سلطان، صلاح، راههای احاد عشق و محبت در میان زوجین، ناشر: عهد (انجمن محصلین و جوانان).
49. السواسي، كمال الدين محمد بن عبدالواحد، شرح فتح القدير (المتوفى: ۶۸۱ هـ)، ناشر: بيروت، دار الفكر، (ب ت).
50. الشافعي، أبو عبدالله محمد بن إدريس (۵۱۵-۵۲۰ هـ)، الأم، ناشر: بيروت، دار المعرفة، (۱۳۹۳).
51. الشقيطي، محمد بن محمد المختار، فقه الأسرة، (المكتبة الشاملة).
52. الشوكاني، محمد بن علي بن محمد بن عبدالله (متوفى: ۱۲۵۰ هـ)، نبيل الأوطار، محقق: عصام الدين الطباطبي، ناشر: مصر، دار الحديث، طبع: الأولى (۱۴۱۳ هـ / ۱۹۹۳ م).
53. الشويعر، عبدالسلام بن محمد، أثر عمل المرأة في النفقة الزوجية، ناشر: العربية السعودية، جامعة الإمام محمد بن سعود الإسلامية، (۱۴۳۲ هـ / ۲۰۱۱ م).

54. صابوني، محمد علي، تفسير آيات الأحكام، مترجم: نعمت الله شيراني، ناشر: كابل، انتشارات نعماني، طبع: دوم (١٣٤٥ هـ ش).
55. صالح بن عبدالله بن حميد، البيت السعيد وخلاف الزوجين، مترجم: إسحاق بن عبدالله دبيرى العوفى، ناشر: عربستان سعودى: رياض، (١٤٢٦-١٣٨٤ هـ).
56. الطبري، محمد بن جرير بن يزيد بن كثير بن غالب الأملي (متوفى: ٣١٠ هـ)، جامع السان في تأويل القرآن، محقق: أحمد محمد شاکر، ناشر: مؤسسة الرسالة، طبع: الأولى (١٤٣٠ هـ/٢٠٠٠ م).
57. الطبري، محمد بن جرير بن يزيد بن كثير بن غالب الأملي، أبو جعفر الطبري (٢٢٤ - ٣١٠ هـ)، جامع البيان في تأويل القرآن، محقق: أحمد محمد شاکر، مؤسسة الرسالة، الطبعه: الأولى (١٤٣٠ هـ/٢٠٠٠ م).
58. عبدالحميد عمر، أحمد مختار (متوفى: ١٤٣٤ هـ)، معجم اللغة المعاصره، ناشر: عالم الكتب، طبع: اول (١٤٣٣ هـ/٢٠٠٨ م).
59. عبدالعزيز عزيز، مرتضى حامد، نورالله صافي، اضرار عرف وعنعنات ناپسند از منظر شريعت وقانون، ناشر: كابل، وزارت ارشاد وحج و اوقاف، (١٣٩٤/٢٠١٥).
60. عبدالله بن محمد الطيار، عبدالله بن محمد المطلق، محمد بن إبراهيم الموسى، الفقه المسير، ناشر: المملكة العربية السعودية: مدار الوطن النشر، الرياض، طبع: الثانية (١٤٣٣ هـ/٢٠١٢ م).
61. عبدالله، الفقه المسير، المكتبة الشاملة.
62. عبدالله، نظام الدين، حقوق ميراث، ناشر، كابل، افغانستان: انتشارات سعيد، طبع: سوم، (زمستان ١٣٩٧ خورشيدى).
63. عبدالله، نظام الدين، حقوق ووجايب (٢) عقود معين، ناشر: كابل، انتشارات سعيد، (بهار ١٣٩٥ هـ ش).

64. عدالتخواه، عبدالقادر، حقوق فامیل، ناشر: کابل افغانستان: بنگاه انتشارات ومطبعه میوند، طبع: اول (۱۳۸۷ هـ ش).
65. العلامة عبدالله بن محمود بن مودود الموصلي الحنفي (المتوفى: ۶۸۳)، الاختبار لتعليل المختار، بشاور-پاکستان، المكتبة الحقانية، (ب ت).
66. عمید، حسن ، فرهنگ فارسی عمید، امیر کبیر - تهران، طبع: ۲۸ (۱۳۷۳ هـ).
67. عویضه، کامل محمد، محمد، فقه جامعہ یانوان، مترجم: عبدالله عبدالحی، ناشر: تهران: نشر احسان، (۱۳۹۴).
68. علماء وفقهای عهد خلافت عثمانیه، محلہ الأحكام العدلیة، محقق: نجیب هواوینی، ناشر: نور محمد، کارخانه تجارت کتب، آرام باغ، کراتشی، (ب ت).
69. العینی، أبو محمد محمود بن أحمد بن موسى بن أحمد بن حسین الغنیابی بدر الدین (المتوفى: ۸۵۵ هـ)، ناشر: بیروت، لبنان: دار لکتب العلمیة، طبع: اول (۱۴۲۰ هـ / ۲۰۰۰ م).
70. فاطمه زمانی، خاطرہ ملکی، محبوبہ ستارہ سہیلی، تفاوت های مهم حقوقی زن و مرد، ناشر: دانشگاه تهران، (۱۳۹۶ هـ / ۲۰۱۷ م).
71. قطب، محمد علی قطب، از دواج موفق در پرتو اسلام، مترجم: وحید رحمانی، ناشر: انتشارات کردستان، (۱۳۸۶).
72. قرضاوی، یوسف، حلال و حرام در اسلام، مترجم: ابوبکر حسن زاده، ناشر: نشر احسان، طبع: دهم (۱۳۹۴ هـ ش).
73. قرضاوی، یوسف، دیدگاه های فقهی معاصر، مترجم: دکتر احمد نعمتی، ناشر: نشر احسان، طبع: چهارم (۱۳۸۹).
74. القرطبي، أبو الوليد محمد بن أحمد بن محمد بن رشد الشهيريان رشد الحفيد، يداية المحتهد ونهائة المقتصد، ناشر: القاهرة، دار الحديث (۱۴۲۵ هـ / ۲۰۰۴ م).

75. القرطبي، أبي بكر بن فرح الأنصاري الخزر جي شمس الدين (المتوفى: ٦٧١ هـ)، محقق: أحمد البردوني و إبراهيم أطفيش، ناشر: القاهرة، دار الكتب المصرية، طبع: الثانية (١٣٨٤ هـ / ١٩٦٤ م).
76. القدوري، أحمد بن محمد بن أحمد بن جعفر بن حمدان أبو الحسن: (المتوفى: ٤٢٨ هـ)، مختصر القدوري في الفقه الحنفي، محقق: كامل محمد، محمد عويضة، ناشر: دار الكتب العلمية، طبع: الأولى (١٤٨١ هـ / ١٩٩٧ م).
77. كاتوزيان، ناصر، حقوق مدني (خانواده)، ناشر: تهران، شركة سهامی انتشار، طبع: ششم (١٣٨٢ هـ ش).
78. الكاساني، علا الدين أبو بكر مسعود بن أحمد الحنفي (متوفى: ٥٨٧ هـ)، يدائع الصنائع في ترتيب الشرائع، ناشر: دار الكتب العلمية، (١٤٠٦ هـ / ١٩٨٦ م).
79. كاظم، سيد عبدالله، زنان افغان زیر فشار عنعنه و تحدد، ناشر: كاليفورنيا، طبع: اول (٢٠٠٥ م).
80. كريمي، محمد نعيم حقوق انسان از دیدگاه قرآن، ناشر: كابل افغانستان: انتشارات سعید طبع: سوم (بهار ١٣٨٩ هـ).
81. الكوفي، أبو بكر عبدالله بن أبي شيبة (١٥٩-٢٣٥ هـ)، مصنف ابن أبي شيبة، محقق: محمد عوامة، (ب ت)، مكتبة الشاملة.
82. كمال الدين محمد بن عبد الواحد السيواسي (متوفى: ٦٨١ هـ)، شرح فتح القدير، بيروت، دار لفكر، (ب ت).
83. مالك، ابن أنس، الموطأ، ناشر: بيروت-لبنان: دار احياء العلوم، طبع: سوم (١٤١٤ هـ / ١٩٩٤ م).
84. محمد بن حبان بن أحمد أبو حاتم التميمي البستي، صحيح ابن حبان، محقق: شعيب الأرنؤوط، بيروت - مؤسسة الرسالة، طبع: دوم، (١٤١٤ - ١٩٩٣).
85. محمود محمد غريب، تعدد الزوجات بين حقائق التنزيل وافتراءات التصليل، ناشر: القاهرة: دار القلم للتراث، طبع: الثانية (١٤٢٣ هـ / ٢٠٠٤ م).

86. مخلص، عبدالرؤف، تفسير انوار القرآن، ناشر مطبعه دولتي هرات تابستان، (۱۴۲۵ق).
87. مدني، عبدالهادي عبدالخالق، حقوق الزوجين، دارالاستقامه، ۱۴۲۶هـ / ۲۰۰۵م،
88. المرغيانى، علي بن أبي بكر بن عبدالجليل الفرغانى (المتوفى: ۵۹۳ هـ)، الهداية في شرح بداية المبتدى، محقق: طلال يوسف، ناشر: بيروت-لبنان: دار إحياء التراث العربي، (ب، تا).
89. ناصر، كاتوزيان، ارث (قوانين ومقررات)، ناشر: كتابخانه ملي ايران: نشر ميزان، طبع: دوم، (۱۳۰۶-ميزان ۱۳۸۴).
90. نايل، عبدالقادر، حقوق فاميل در فقه وقانون، ناشر: كابل، انتشارات تمدن شرق، طبع: دوم (۱۳۹۶ هـ).
91. ندوي، راشد حسين، فقه ميسر، مترجمان: عبدالرؤف نخلص، سيد جمال الدين هروي، ناشر: شيخ الاسلام احمد جام، طبع: اول (۱۳۹۲ هـ).
92. النيشابورى، الامام الحافظ مسلم ابن حجاج (متوفى: ۲۶۱ هـ)، صحيح المسلم، ناشر: بيروت-لبنان: دار المعرفة، (۱۴۲۸ هـ / ۲۰۰۷م).
93. نيشاپوري، محمد ابن إبراهيم ابن منذر، أبوبكر (۲۴۲ هـ-۳۱۹ هـ)، الاقناع، ناشر: بيروت-لبنان: دارالكتب العلمية.
94. وزارت عدليه، عدالت ماهنامه ي تخصصي، حقوقى وفرهنگى، سال هفدهم، (قوس ۱۳۹۴).
95. وزارت الأوقاف والشؤون الاسلامية-الكويت، الموسوعة الفقهية، (۱۴۲۹ هـ / ۲۰۰۸م).
96. وزارت عدليه، قانون اساسي، منتشره: جريده رسمي، شماره ۸۱۸، سال: ۱۳۸۲.
97. وزارت عدليه، قانون مدني افغانستان نافذه ۱۳۵۵، جريده رسمي ۲۵۳، مؤرخ: ۱۳۵۵/۱۰/۱۵ هـ ش.

98. وزارت عدليه، قانون مراسم عروسي، منتشره جريده رسمي، شماره ۱۲۸۰، سال: ۱۳۹۶ هـ ش.
99. وزارت عدليه، قانون كار نافذه ۱۳۸۷، منتشره جريده رسمي ۱۴۴۸۸، مؤرخ ۱۳۸۷/۹/۵ هـ ش.
100. وزارت عدليه، قانون منع خشونت عليه زنان، منتشره جريده رسمي ۹۸۹، سال: ۱۳۸۸ هـ ش.
101. وزارت عدليه، جريده رسمي، ضميمه شماره (۱)، قانون مراسم عروسي، قانون منع آزار واذيت زنان واطفال، تاريخ نشر (۹) جدی سال ۱۳۹۶ هـ ش، نمبر مسلسل ۱۲۸۰.
102. وزارت عدليه، گد جزا، منتشره رسمي، شماره ۱۲۶۰، سال: ۱۳۹۶ هـ ش.
103. وزارت عدليه، ماهنامه ی تخصصی حقوقی و فرهنگی، شماره مسلسل: ۱۶۰، سال هجدهم (جوزا ۱۳۹۵).
104. اليوسف، عبدالرحمن بن عبدالخالق، الزواج في ظل الاسلام، ناشر: الكويت، الدارالسلفية، طبع: الثالثة (۱۴۰۸ هـ / ۱۹۸۸ م).

بخاطر دسترسى به متن كامل اين تحقيق مراجعه شود به:

پوهنتون سلام، کتابخانه مرکزی چهار راهی گل سرخ، سرک کلوله پشته

و يا هم به ايميل آدرس ذيل تماس گرفته شود:

salamresearchcentre@salam.edu.af